

THE NECESSITY FOR THE EVOLUTION OF THE APPEAL IN THE INTEREST OF THE LAW AND FOR ESTABLISHING THE PRELIMINARY DECISIONS RELATED TO THE OBJECTIVE OF ACHIEVING AN EUROPEAN CIVIL CODE

Mariana-Daniela Sperilă (Crăciunescu), PhD, University of Craiova

Abstract: The issue regarding the opportunity of the adoption by the European Union institutions of a document of such a great scale, like the European Civil Code, has attracted the interest of legal professionals, academic figures, EU and international institutions since the 1990's. The approaches in this direction were conducted at political, legal and economic levels or represented simple standpoints on the cultural plan. The uniformity of law becomes important at European level by adapting the laws of each member state with the basic principles of European legislation. An European civil codification can hardly be designed as a compilation of legal rules imposed to the member states, because such a variant could never be accepted. On the contrary, it should be derived from such an uniformity of legislation in the member states that not only allows the coding, but imposes it as a necessity. In the Romanian legal system, the High Court of Cassation and Justice has a primary role in adapting the national law to the exigencies of the European law, as it is the only institution at the national level entitled to deal with the unification of the jurisprudence by sentencing the decisions regarding the appeal in the interest of the law, and recently, by sentencing the preliminary decisions for solving some legal issues. In this regard, the existence and development of a continuous and constant jurisprudence at national level contributes to a better understanding and application of the European law, and this leads to uniformity of the law at an European level and, why not, a possible future European civil codification.

Keywords: European Civil Code, legislation harmonisation, national jurisprudence, appeal in the interest of law, preliminary decisions.

1. Codul civil european – deziderat al lumii europene de astăzi

Ideea unei legislații unice europene nu este de factură recentă, ci ea apare odată cu ideea unei Europe unite, idee care deși este din timp pregătită prin literatură (mitul Europei din mitologia greacă, ori idei ce datează încă din 1960) și filosofie (lucrări precum cele ale lui Jean Jacques Rousseau, Immanuel Kant ori Abbe de Saint Pierre), îmbracă forme concrete abia după sfârșitul celui de-al doilea război mondial, când condițiile economice și politice au permis un asemenea demers.

1.1. Percepția conceptului de cod de către lumea europeană

Conceptul de cod a fost explicat la nivelul doctrinei ca fiind "un ansamblu de texte juridice cu caracter normativ, sistematizat, coerent și complet"¹. Codurile se întâlnesc încă din antichitate, când s-a recurs la codificare pentru a elimina dispersia normelor și pentru a asigura accesul destinatarilor la cunoașterea regulilor de drept, obținându-se astfel o respectare mai eficientă a normelor. De cele mai multe ori, ideea de codificare poartă o ideologie naționalistă, de unificare a poporului căruia i se adresează. În doctrină, s-a afirmat că "procesul de codificare constituie un element important în dezvoltarea naționalismului

¹ Dunand, J.Ph., Winiger, B., *Le Code civil francais dans le droit europeen*, Actes du colloque sur le bicentenaire du Cod civil francais organise a Geneve les 26-28 fevrier 2004, Ed. Bruylant, Bruxelles, 2005, p. 3.

juridic"², acest aspect fiind demonstrat de atitudinea statelor în curs de formare sau de consolidare de a prelua modelul de cod civil francez. Nici țara noastră nu face excepție și, în 1864 adoptă Codul civil, de o evidentă inspirație franceză, în ideea că unificarea politică nu poate fi desăvârșită decât prin adăugarea la aceasta a unificării legislative.

În ceea ce privește dreptul Uniunii Europene, intenția realizării unei legislații unice la nivel european a fost comunicată încă de la începutul apariției construcției europene, însă în termeni largi, care să nu îngrijoreze statele membre, preocupate de păstrarea suveranității. Abia în anul 2001, pe fondul întăririi relațiilor economice dintre statele membre, Comisia Europeană exprimă în mod clar dorința începerii lucrărilor la Codul civil european, însă în anul 2003, consecință a ostilității cu care a fost primită ideea, anunță intenția de a limita ambiția legislativă la un Cod european al contractelor. Problematika oportunității adoptării de către instituțiile Uniunii Europene a unui document juridic de o asemenea anvergură, cum este un Cod civil european, care să asambleze, total sau parțial, elemente de drept civil, a atras, începând cu anii 1990, interesul juriștilor, personalităților universitare, instituțiilor comunitare și internaționale. Demersurile în acest sens s-au derulat la nivel politic, juridic, economic sau au reprezentat simple luări de poziție pe plan cultural. Ceea ce au în comun toate acestea este faptul că au permis dezbateri la toate nivelurile, pornind de la atitudini optimiste și entuziaste, ori incerte și îndoielnice, până la poziții total potrivnice.

În special, vocea franceză a fost cea care a adus cele mai multe argumente împotriva adoptării unei legislații unice la nivel european, invocând istoria Franței, ori succesul economic de care se bucură sistemul common law, unde o codificare a reglementărilor civile nu există nici măcar în faza incipientă a discuției. Aceștia susțin că diversitatea reglementărilor juridice nu reprezintă un neajuns, ci, dimpotrivă, constituie un factor de dinamism și de păstrare a unei reale concurențe în afaceri³. De altfel, doctrina franceză a ajuns la concluzia că odată încorsetat într-un cod, dreptul s-a rigidizat, pierzându-și din suplețe, considerând că " în zilele noastre, codurile nu fac decât să ne împovăreze prin formulările lor..."⁴.

Pe de altă parte, susținătorii Codului civil european se bazează pe ideea conform căreia o piață unică europeană are nevoie de o legislație unică, menită a înlătura orice fel de obstacol în calea liberei circulații a bunurilor, a serviciilor și a capitalului, aceasta fiind, de altfel, o condiție indispensabilă în vederea perfecționării relațiilor patrimoniale. Se apreciază, de asemenea, că o codificare de acest gen va face posibilă și egalitatea individului, ca subiect de drept, în relația cu instituțiile de drept european. Cele mai noi argumente în susținerea ideii invocă și evoluția tehnologiei de comunicare, în speță posibilitățile puse la dispoziție de internet comerțului electronic, dar și introducerea monedei unice, care a facilitat schimburile la nivel comunitar.

De altfel, se observă la nivel european o preocupare aparte pentru îmbunătățirea legislației europene și o tendință de a sintetiza normele europene edictate și de a le actualiza în permanență pentru a corespunde noilor nevoi sociale și economice. Astfel, apare firesc ideea de codificare, menită a elimina ambuteiajul legislativ, lacunele inevitabile ce apar în conținutul normelor juridice și specializarea tot mai mare a acestora.

Având în vedere rapiditatea cu care se dezvoltă relațiile economice și sociale în spațiul european, necesitatea modificării frecvente și chiar înlocuirii unor acte legislative, dar și

² Cabrillac, R., *Les codifications*, PUF, coll. Droit, éthique, société, Paris, 2002, p. 171.

³ Heuzé, V., *L'Europe désenchantée*, JCP G 2005, I, p 157; Lequette, Y., *Du Code civil européen à la révision de l'acquis communautaire: quelle légitimité pour l'Europe?*, L'amorce d'un droit européen du contrat (La proposition de directive relative aux droits des consommateurs), sous la direction de Mazeaud, D., Schulze, R. Et Wicker, G., SLC, 2010, p.185; <http://www.thejcl.com/pdfs/legrand.pdf>

⁴ Oppetit, B., *Essai sur la codification*, PUF, coll. "Droit, éthique, société", Paris, 1998, p. 66.

faptul că “de cele mai multe ori codurile reprezintă trecerea de la o societate învechită la o alta nouă, dornică de evoluție și dezvoltare”⁵, discuțiile asupra unui Cod civil european devin din ce în ce mai prezente, iar Codul se pare că este din ce în ce mai râvnit. Acest Cod reprezintă, de fapt, o propunere a armonizării dreptului privat la nivelul Uniunii Europene, pornind de la o unificare a dreptului contractelor, având în vedere faptul că dezvoltarea actuală a relațiilor interumane se fundamentează preponderent pe raporturile patrimoniale.

1.2. Importanța codificării la nivel european

Evoluția regulilor de drept, în general, are ca fundament schimbarea realităților sociale ce atrag după ele necesitatea rectificărilor sau schimbărilor la nivelul realității normate⁶, iar efervescența vieții cotidiene implică transformări dintre cele mai diverse. La nivel european, de pildă, în ciuda succesului pe care îl cunoaște piața unică, comerțul transfrontalier se confruntă și astăzi cu multe obstacole, majoritatea cauzate de reglementările diferite cuprinse în legislațiile naționale, în special în materia vânzării. Acestea au ca efect creșterea costurilor și ivirea complicațiilor în momentul executării tranzacțiilor transfrontaliere, astfel că, pe de o parte, comercianții sunt descurajați și pierd șansa de a obține un profit mai mare încheind tranzacții intracomunitare, iar pe de altă parte, consumatorii nu au acces la o ofertă mai bogată, cu prețuri implicit mai mici. O perfecționare a normelor care privesc acest domeniu ar putea să conducă la creșterea semnificativă a securității juridice, profitând atât consumatorilor, cât și comercianților. Ambele părți ale raporturilor economice au nevoie să se sprijine pe un cadru de reglementare unic, bazat pe concepte juridice clar definite, care să reglementeze în chip neechivoc toate aspectele raporturilor juridice pe care le pot stabili.

Totuși, diversitatea reglementărilor legale este o caracteristică deosebită a organizării lumii, aceleași probleme sociale cunoscând soluții juridice care variază în funcție de epocă și de realitățile specifice diferitelor contexte⁷. Această trăsătură nu ocolește nici lumea europeană care, deși aparține într-o oarecare măsură aceluiași spațiu geografic, iar diligențe în sensul cooperării interstatale au fost depuse din cele mai vechi timpuri, încă mai prezintă diferențe notabile între legislațiile țărilor prezente, atât în materia contractelor, cât mai ales în celelalte ramuri ale dreptului civil. Acest aspect face ca raporturile juridice între resortisanții statelor membre să cunoască o gamă largă de impedimente care necesită reglementare.

Dificultățile practice ivite în contextul vieții sociale europene nu impun însă orice fel de reglementare, ci reclamă reglementări unice, aplicabile tuturor subiecților în spațiul Uniunii Europene. Acest lucru încearcă a fi realizat în prezent pe calea directivelor și regulamentelor ca și izvoare de drept european, însă realitatea pare să tragă un semnal de alarmă asupra unui posibil ambuteiaj legislativ în viitor, datorită multiplelor situații ivite în practică, situații ce reclamă alte și alte reglementări europene. Consecința este o creștere semnificativă a surselor dreptului ce conduce la posibilitatea redusă de cunoaștere a acestora și, implicit, la o inflație legislativă persistentă, cauzând o "criză a surselor dreptului"⁸. În acest context, necesitatea de a garanta securitatea juridică implică ideea că legea europeană are nevoie să evolueze în sensul adaptării la noile realități sociale, iar responsabilii cu aceasta nu pot ignora posibilitatea unei opere de codificare, având în vedere toate implicațiile pe care le presupune o operă legislativă de o asemenea anvergură.

⁵ Albăstroiu, R.G., Dumitru(Duminică), R., *Noul Cod Civil- operă legislativă între mit și realitate*, în Studii și Cercetări Juridice Europene (Conferința Internațională a Doctoranzilor în Drept), Timișoara, 2012, p.31

⁶ Albăstroiu, R.G., *Teza de doctorat*, Craiova, 2012, p.42

⁷ Albăstroiu, R.G., *Teza de doctorat*, Craiova, 2012, p.38

⁸ Cabrillac, R., *Les codification, op. cit.*, pp. 68-70.

"Codificarea nu este o simplă compilație, ci o operă creatoare, care aduce modificări fondului reglementărilor existente."⁹ Ea este o formă superioară de sistematizare și normează, într-un ansamblu logic și complex, o întreagă ramură de drept sau o parte importantă a acesteia. "Deși are forța juridică a unei legi, Codul nu este o lege obișnuită, el este un act legislativ unic, cu o organizare internă aparte, în care normele juridice sunt așezate într-o consecutivitate logică, stringentă, după un sistem bine gândit, care reflectă structura internă a ramurii de drept respective."¹⁰

În concluzie, consider că un Cod civil european va reprezenta un echilibru legislativ la nivel european, asigurând stabilitate, rapiditate, previzibilitate și siguranță raporturilor economice și sociale între europeni. Efectul unei opere de o asemenea amploare ar trebui să fie eliminarea tuturor barierelor care își au originea în fragmentarea normelor, dar și definitivarea pieței interne. În plus, consumatorii vor beneficia de același nivel de protecție în cadrul Uniunii Europene.

2. Rolul judecătorului național în a asigura aplicarea dreptului european la nivel intern

O codificare legislativă europeană nu poate fi nicidecum concepută ca o compilație de norme juridice, impuse statelor membre, căci o astfel de variantă nu ar putea fi niciodată acceptată de către acestea. Dimpotrivă, ea trebuie să rezulte dintr-o așa uniformitate a legislației statelor membre care nu numai că permite codificarea, ci o impune ca pe o necesitate.

În sistemul de drept românesc, acest rol de a armoniza legislația națională cu cea europeană revine atât legislativului, dar și executivului și, mai ales puterii judecătorești care este chemată să stabilească jurisprudențial modul cum legislația internă se aplică situațiilor juridice, în acord cu dreptul european. Este de notorietate faptul că preluarea textuală a unei norme comunitare nu este suficientă. Se impune ca, în plus, să se realizeze înțelegerea acesteia, cunoașterea detaliată a motivelor care au condus la apariția normei, cunoașterea unor opinii doctrinare, dar și cunoașterea eventualei interpretări pe care Curtea Europeană de Justiție a dat-o textului în discuție. Provocările dreptului intern în relație cu dreptul european impun judecătorului național o bază solidă de cunoaștere asupra dreptului comunitar și a jurisprudenței Curții Europene de Justiție și Curții Europene a Drepturilor Omului.

În acest context, devine deosebit de importantă opera de interpretare a dreptului în realizarea jurisprudenței la nivel intern, interpretare pe care judecătorul național este îndreptățit și obligat în același timp să o facă. Procesul aplicării dreptului nu poate fi conceput în afara interpretării, aceasta din urmă fiind considerată operațiunea prin care se determină sensul pe care l-a avut în vedere legiuitorul când a elaborat și adoptat legea"¹¹. Prin natura sa, norma juridică are un caracter general și impersonal, ceea ce face ca aceasta să nu fie automat compatibilă cu situațiile particulare ce se pot ivi în realitatea socială. Astfel, se impune ca norma să fie interpretată, aplicarea sa fiind posibilă numai în urma unei operațiuni logico-raționale de stabilire a compatibilității sale cu situația dată. "Procese de interpretare și de aplicare a legii sunt interdependente"¹².

Lucrurile nu stau diferit nici atunci când vine vorba de aplicarea dreptului european la nivel intern. Și în această situație, judecătorul național este nevoit să realizeze interpretarea normei juridice, cu singura precizare că de data aceasta, el este ținut să cunoască și să aplice,

⁹ Dogaru, I., Dănișor, D. C., Dănișor, Gh., *Teoria generală a dreptului*, Editura C. H. Beck, București, 2006., p. 284.

¹⁰ Popa, N., *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1992, p. 149.

¹¹ Djuvara, M., *Enciclopedia juridică – Teoria generală a dreptului; Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. All Beck, colecția Restitutio, București, 1999, p. 470.

¹² Génay, Fr., *Methodes d'interprétation et sources en droit privé positif*, PUF, vol. I, Paris, 1919, p. 61.

în primul rând, o eventuală interpretare pe care a dat-o Curtea Europeană de Justiție. Este cunoscut faptul că interpretările oferite de Curtea Europeană de Justiție sunt obligatorii pentru instanțele naționale, această instanță europeană fiind singura îndrituită să emită hotărâri judecătorești interpretative, veritabile izvor de drept european.

În aceeași ordine de idei, trebuie subliniat faptul că raportarea dreptului național la dreptul european se face de către judecătorul național și prin opera sa de motivare a hotărârilor judecătorești. Calitatea unei hotărâri judecătorești depinde, în primul rând, de calitatea motivării soluției juridice adoptate. Astfel, motivarea trebuie să fie coerentă, clară și lipsită de ambiguități; dar, în egală măsură, ea trebuie să exprime respectarea de către judecător a legislației și principiilor enunțate de dreptul european, dreptul internațional și dreptul intern, precum și raportarea instanței la soluțiile de practică judiciară adoptate în cazuri similare¹³ și la doctrina ce se poate dovedi prețioasă în unele cazuri.

Astfel, se poate observa în jurisprudența națională o preocupare crescândă a instanțelor naționale de a se raporta la dreptul european și la hotărârile pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului și de Curtea Europeană de Justiție. Acest lucru se datorează într-o mare măsură și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului care, în cauza Beian contra României a decis că jurisprudența contradictorie a unei instanțe poate fi asimilată unei diferențieri de tratament care nu se bazează pe nicio justificare obiectivă și rezonabilă și a stabilit că o astfel de diferențiere constituie o încălcare a art. 14 din Convenție, combinat cu art.1 din Protocolul nr. 1.

3. Instrumente juridice de unificare a practicii judiciare românești în raport de dreptul european

Unificarea practicii judiciare românești în raport cu dreptul european este un obiectiv important al dreptului românesc. Prin aceasta se urmărește, în primul rând, evitarea condamnărilor viitoare ale României de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru practică judiciară contradictorie, iar în plan secund se urmărește crearea unei uniformități jurisprudențiale care să constituie o bază solidă pentru legiferarea la nivel european.

Înalta Curte de Casație și Justiție deține un rol primordial în contextul invocat, cu atât mai mult cu cât în ultimii ani a dobândit noi prerogative în asigurarea aplicării unitare a legislației naționale care, așa cum am arătat, este în strânsă dependență față de legislația la nivel european. Astfel, această instanță are competență exclusivă la nivel național de a se pronunța asupra unor probleme de drept pe calea deciziilor date în soluționarea recursului în interesul legii și a hotărârilor prealabile date pentru dezlegarea unor chestiuni de drept. În acest sens, existența și dezvoltarea unei jurisprudențe continue și constante la nivel național contribuie la o mai bună înțelegere și aplicare a dreptului european, iar acest aspect conduce la uniformizarea dreptului la nivel european și, de ce nu, la o posibilă codificare legislativă în viitor.

3.1. Recursul în interesul legii – procedură veche în formulă nouă

Recursul în interesul legii nu este o procedură născută în sânul dreptului românesc, ci ea este împrumutată din dreptul francez, unde a fost pentru prima dată instituționalizată prin art. 3 al Legii nr. 1/1790. Fiind o cale de atac, recursul în interesul legii asigura Curții de Casație rolul de a veghea respectarea supremației legii și de a unifica jurisprudența.

În România, recursul în interesul legii a fost introdus încă din 1861, prin art. 11 al Legii privind Curtea de Casație și Justiție și a fost abrogat prin Decretul nr. 132 din 2

¹³ În țările de drept common-law, hotărârile instanțelor superioare care soluționează o chestiune de drept au valoare de precedent obligatoriu în litigiile ulterioare identice; în țările de drept continental, hotărârea judecătorească nu are acest efect, dar ea poate constitui un exemplu special pentru alte instanțe în cazuri identice sau similare.

aprilie 1949, fiind înlocuit cu “cererea de îndreptare” care, la rândul său, a fost modificată și a primit în final, prin Decretul nr. 471/1957, denumirea de “recurs în supraveghere”. Între recursul obișnuit și recursul în supraveghere exista însă o asemănare în ceea ce privește procedura de judecată, în sensul că fiecare din cele două proceduri permitea o verificare a legalității și temeiniciei hotărârii atacate, realizându-se astfel, un control judiciar asupra activității instanțelor inferioare ca grad de jurisdicție. În materie penală, recursul în interesul legii a fost introdus în Codul de procedură penală de la 1936, iar în ceea ce privește celelalte materii, s-a menținut reglementarea cuprinsă în Legea privind instanța supremă.

Mai târziu, Legea de organizare judecătorească nr. 58/1968 și Decretul nr.27/1973 stabilesc o nouă denumire, aceea de recurs extraordinar, acesta putând fi introdus doar de procurorul general, pentru motive de încălcare esențială a legii ori vădită netemeinicie a hotărârii atacate, și numai în termen de 1 an de la rămânerea definitivă a hotărârii atacate.

Recursul în interesul legii a fost reintrodus prin Legea nr.45/1993 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală și Legea nr.59/1993 pentru modificarea Codului de procedură civilă, a Codului familiei, a Legii contenciosului administrativ nr. 29/1990 și a Legii nr. 94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi a României. Acesta devine o cale extraordinară de atac, de competența Curții Supreme de Justiție, menită a asigura aplicarea unitară a legii la nivel național, suferind modificări repetate în timp. De această dată, scopul declarat al recursului în interesul legii este cu totul altul decât cel avut în vedere de legiuitor anterior anului 1990. Astfel, dacă în trecut această cale extraordinară de atac reprezenta mijlocul eficient de verificare a temeiniciei unei hotărâri judecătorești irevocabile, de data aceasta promovarea recursului în interesul legii este condiționată de existența unor hotărâri contradictorii generate de aplicarea și interpretarea neunitară a legii.

Scopul recursului în interesul legii este de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către instanțele judecătorești¹⁴. În legătură cu acest scop, de altfel stabilit de lege, în doctrină s-au formulat unele critici. Astfel, se consideră, în primul rând, că prezența verbului “a asigura” din sintagma “pentru a se asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii (...)” ar putea conduce la concluzia că recursul în interesul legii este unicul instrument pentru unificarea practicii judiciare¹⁵. Cu atât mai periculoasă este capcana, cu cât chiar și Curtea Constituțională a României afirmă că “Singurul instrument procedural prin care se asigură unificarea practicii judiciare, pornind de la obligativitatea dezlegării problemelor de drept de către instanța supremă, este recursul în interesul legii”¹⁶. În realitate, așa cum în mod just se afirmă în doctrină, el constituie “ultima soluție prin care se pune stavilă perpeturării răului produs”¹⁷, considerându-se că “mult mai importante [...] sunt mijloacele preventive, cum ar fi, de pildă, recursul în casație ori pronunțarea unei hotărâri prealabile, ambele în competența instanței supreme”¹⁸. Totuși, consider că nu este vorba despre nicio confuzie a Curții Constituționale a României, căci decizia precitată datează din anul 2009, când, într-adevăr, în funcție de obligativitatea dezlegării problemelor de drept de către instanța supremă, recursul în interesul legii era singurul instrument procedural prin care se asigura unificarea practicii judiciare. Abia odată cu intrarea în vigoare a Codului de procedură civilă¹⁹ și a Codului de

¹⁴ Neagu, I., Drept procesual penal. Tratat, Editura Global Lex, București, 2002, p.739-740

¹⁵ Lupașcu, D., Recursul în interesul legii în proiectele noilor Coduri de procedură, în LESIJ nr XVI, vol. I/2009, p 78-109

¹⁶ Decizia nr 104 din 20 ianuarie 2009 pronunțată de Curtea Constituțională a României

¹⁷ Lupașcu, D., op.cit., p 78-109

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Codul de procedură civilă a intrat în vigoare la 15 februarie 2013

procedură penală²⁰ sunt reglementate și alte instrumente de unificare a jurisprudenței, și anume recursul în casație și hotărârea prealabilă.

În ceea ce privește activitatea deciziilor pronunțate în soluționarea recursului în interesul legii, trebuie subliniat că acestea se aplică în cauzele aflate în curs de soluționare în primă instanță, precum și situațiilor viitoare. Ignorând acest principiu și aplicând deciziile pronunțate în interesul legii cu referire la toate cauzele aflate în curs de soluționare, indiferent de gradul de jurisdicție în care se află, ar însemna că judecătorul național ar fi obligat să ignore caracterul peremptoriu și prioritar al Convenției Europene a Drepturilor Omului²¹, și să o încalce aplicând norme naționale cu forță juridică inferioară și de foarte multe ori contrare în interpretare și conținut²². Deosebit de relevantă în acest sens este cauza Moșteanu contra României, prilej cu care Curtea a stabilit că “În ceea ce privește obligația judecătorilor de a se conforma jurisprudenței stabilite de Secțiile Unite ale Curții Supreme de Justiție, Curtea reamintește că reunirea Secțiilor Unite ale unei jurisdicții are drept scop să confere autoritate deosebită deciziilor de principiu cele mai importante pe care această jurisdicție este chemată să le dea. Această autoritate particulară –fiind vorba de o curte supremă- se impune secțiilor izolate ale acestei jurisdicții ca și jurisdicțiilor inferioare, fără a aduce atingere dreptului lor și sarcinii lor de a examina în totală independență cazurile concrete care le sunt supus”²³.

Materia instituției recursului în interesul legii a fost modificată prin Legea nr.202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor, iar în prezent, recursul în interesul legii este reglementat de art.97 din Codul de procedură civilă, art. 514-518 din Codul de procedură civilă și art. 471-474 ind.1 din Codul de procedură penală. Noile reglementări, deși reiau aproape identic conținutul reglementărilor din codurile anterioare, exprimă preocuparea statului român de a participa activ la modernizarea legislației naționale în raport de uniformizarea dreptului la nivel european. În doctrină se afirmă chiar că acesta este “un elev ascultător”²⁴ atunci când vine vorba de transpunerea normelor europene în sistemul normativ intern, iar mărturie în acest sens stau numeroase acte normative edictate cu acest scop, dar și codurile recent adoptate. De remarcat este faptul că în “Expunerea de motive” pe care o cuprind acestea din urmă se menționează, printre obiective, și transpunerea în cadrul legislativ național a reglementărilor adoptate la nivel european, dar și armonizarea dreptului român cu sistemele de drept din celelalte state membre.

Astfel, se poate observa că reglementările privind procedura recursului în interesul legii impun întocmirea unui raport care să cuprindă, pe lângă soluțiile diferite date problemei de drept cu argumentele aferente, și referiri asupra deciziilor Curții Constituționale a României, hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului și ale Curții de Justiție a Uniunii Europene, dar și opinii ale doctrinei și ale unor specialiști în materie. Acest raport este deosebit de util, ajutând instanța supremă să adopte o decizie care să fie, în primul rând, în acord cu dreptul european. Înalta curte de Casație și Justiție contribuie, în acest mod, la ralierea dreptului național cu dreptul european, reușind să creeze o pârghie necesară uniformizării dreptului la nivel european. De altfel, instituția recursului în interesul legii este reglementată, chiar dacă diferit, și în alte sisteme de drept din state precum Franța, Spania,

²⁰ Codul de procedură penală a intrat în vigoare la 01 februarie 2014

²¹ Convenția Europeană a Drepturilor Omului consacră, în articolul 6, dreptul la un proces echitabil.

²² Gheorghiu, L.G., Recursul în interesul legii – izvor de drept. Aplicarea deciziilor interpretative în timp, Revista Curentul Juridic, nr.3-4, 2006

²³ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, secția a II a, cauza Moșteanu contra României, petiția 33176/96 Strasbourg, 22 noiembrie 2002, citată de Gheorghiu, L.G., op.cit., p.78

²⁴ Ilie, A.R., Cioclei, V., “L’impact du droit pénal européen sur le nouveau code pénal roumain”, în „Approches franco-roumaines face au défi européen, Actes du Colloque anniversaire du Collège Juridique franco-roumain d’études européennes” (coord. Elena Simina Tănăsescu), Editura Institutul European, București, 2012, p.97-114

Italia, Ungaria, Olanda, Slovacia, Luxemburg, Bulgaria, Cehia, Cipru, etc. Totuși, alte țări precum Marea Britanie, Suedia, Austria, ș.a. nu au asemenea dispoziții. Prin urmare, se observă că și alte state se preocupă de unificarea jurisprudenței naționale, mai mult sau mai puțin prin raportare la dreptul Uniunii Europene, ceea ce face ca posibilitatea realizării unei codificări legislative europene să fie mult mai verosimilă.

3.2. Hotărârea prealabilă – un pas mai mult în interiorul Europei

Lipsa de unitate a jurisprudenței instanțelor judecătorești nu este o trăsătură specifică justiției din România, însă faptul că și alte state europene sunt afectate de acest fenomen nu constituie un motiv de rămânere în pasivitate, cu atât mai mult cu cât problema a fost semnalată în mod repetat de Comisia Europeană prin Rapoartele de țară sau, după caz, Rapoartele intermediare și a fost sancționată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului²⁵. Prin urmare, era necesar ca, pe lângă recursul în interesul legii, care se dovedea a nu avea eficiența necesară, să funcționeze un nou mecanism, care să prevină într-o mare măsură practica neunitară.

În aceste condiții, se concepe mecanismul hotărârii prelabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, fiind recent introdusă în legislația noastră și găsindu-și reglementare în noile Coduri de procedură civilă și, respectiv, penală²⁶. Ca și recursul în interesul legii, hotărârea prealabilă este o instituție juridică împrumutată din dreptul francez²⁷ și este foarte asemănătoare procedurii întrebării preliminare adresate Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Această instituție are menirea de a elimina riscul apariției unei practici neunitare, printr-o rezolvare de principiu a unei chestiuni de drept esențială, apărută într-o cauză aflată în curs de soluționare în ultimă instanță. Ea este un instrument de prevenție, care are rolul de a preîntâmpina o jurisprudență neunitară ce s-ar putea ivi la un moment dat și devine principalul mecanism de unificare a practicii judecătorești.

Prin reglementarea adusă de legiuitor, se instituie o serie de condiții ce se cer a fi îndeplinite cumulativ pentru admisibilitatea unei cereri de pronunțare a unei hotărâri prelabile, și anume: să existe o cauză în curs de judecată, în ultimă instanță, cauza care face obiectul judecării să se afle în competența legală a unui complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al curții de apel sau al tribunalului investit să soluționeze cauza, obiectul sesizării să privească o chestiune de drept de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei în curs de judecată, iar această chestiune de drept să aibă caracter de noutate și Înalta Curte de Casație și Justiție să nu fi statuat deja asupra sa și nici să nu facă obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare.

Aceste condiții par să fie suficient de clare, însă cu privire la condiția noutății se impune a fi aduse unele lămuriri. Astfel, condiția necesară pentru declanșarea mecanismului procedural referitoare la existența unei chestiuni de drept noi trebuie apreciată ca fiind distinctă de cea care impune ca, asupra respectivei chestiuni, Înalta Curte de Casație și Justiție să nu fi statuat și totodată diferită de cea care impune ca aceasta să nu facă obiectul unui recurs în interesul legii.

Având în vedere că dispozițiile normative în materie nu oferă și o definiție sau o explicație a noțiunii de “noutate” a chestiunii de drept, și nici criteriile de determinare a acesteia, rămâne atributul Înaltei Curți de Casație și Justiție, sesizată cu pronunțarea unei hotărâri prelabile, să hotărască dacă problema de drept a cărei dezlegare se solicită este nouă.

²⁵ De exemplu, cauza Beian contra României (hotărârea din 6 decembrie 2007, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 616 din 21 august 2008), cauza Ștefan și Ștef contra României (hotărârea din 21 februarie 2008, nepublicată), cauza Driha contra României (hotărârea din 27 ianuarie 2009, nepublicată)

²⁶ Art. 519 – 521 din Codul de procedură civilă și art. 475 – 477 din Codul de procedură penală

²⁷ Art. 1031-1 și următoarele din noul Cod de procedură civilă francez

În acest sens, Înalta Curte se va raporta, desigur, la data intrării în vigoare a actului normativ în care se regăsește chestiunea de drept, însă acest criteriu nu trebuie absolutizat. S-a reținut că noutatea unei chestiuni de drept poate fi generată nu numai de o reglementare nou-intrată în vigoare, ci și de una veche, dar, în acest din urmă caz, doar dacă o instanță este chemată să se pronunțe asupra respectivei probleme de drept pentru prima dată²⁸. Prin urmare, caracterul de noutate se pierde, pe măsură ce chestiunea de drept a primit o dezlegare din partea instanțelor, în urma unei interpretări adecvate, iar opiniile jurisprudențiale izolate sau cele pur subiective nu pot constitui temei declanșator al mecanismului pronunțării unei hotărâri prealabile.

În acest context, se pare că problematica noutății are meritul de a separa în mod clar cele două instituții de unificare a practicii judiciare: dacă recursul în interesul legii funcționează pentru a înlătura o practică neunitară deja intervenită în rândul instanțelor judecătorești (control a posteriori), hotărârea preliminară are ca scop preîntâmpinarea apariției unei astfel de practici (control a priori). Pe cale de consecință, existența deja a unei practici neunitare relevă nu numai că poate fi apelat la mecanismul recursului în interesul legii, ci și că nu mai poate fi sesizată instanța supremă pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare, întrucât scopul preîntâmpinării practicii neunitare nu mai poate fi atins, chestiunea de drept care a suscit-o nemaifiind, prin urmare, una nouă, ci una care a creat deja divergență în jurisprudență.

Pe de altă parte, se apreciază că, deși nu este menționată *expressis verbis* ca o condiție de admisibilitate pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile, este necesar ca sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție să aibă drept obiect o problemă de drept care necesită cu pregnanță a fi lămurită și care prezintă o dificultate suficient de mare, în măsură să reclame intervenția instanței supreme, în scopul înlăturării oricărei incertitudini care ar putea plana asupra securității raporturilor juridice deduse judecătii²⁹. Legislația franceză, sursa de inspirație a instituției hotărârii prealabile în dreptul românesc, prevede expres condiția dificultății serioase, veritabile și pe cea a interesului pentru un număr mare de cazuri, pentru sesizarea instanței supreme. Legislația noastră însă lasă titularilor sesizării o marjă largă de apreciere sub acest aspect, ceea ce poate determina transformarea mecanismului hotărârii prealabile în reversul său, respectiv într-o procedură dilatorie pentru litigii caracterizate, prin natura lor, ca fiind urgente sau într-o procedură care va substitui mecanismul recursului în interesul legii.

În concluzie, condiția noutății chestiunii de drept ce se cere a fi dezlegată asigură funcționarea mecanismului hotărârii prealabile de prevenire a practicii judiciare neunitare, precum și evitarea paralelismului și suprapunerii cu mecanismul recursului în interesul legii. Din această perspectivă este evident că procedura pronunțării unei hotărâri prealabile nu este chemată să dea o soluție unei practici divergente deja existente, ci scopul său este acela de a da dezlegări asupra unor probleme veritabile și dificile de drept. În același sens a statuat și Înalta Curte de Casație și Justiție, în completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, cu prilejul soluționării mai multor cereri de pronunțare a unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept³⁰.

AKNOWLEDGEMENT:

Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/141699, proiect strategic ID 141699, cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013

²⁸ Deciziile nr. 3/2014, nr. 4/2014, nr. 6/2014 și nr. 7/2014 pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție

²⁹ Decizia nr. 4/2014 și nr. 6/2014 pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție

³⁰ Deciziile nr. 3/2014, nr. 4/2014, nr. 6/2014 și nr. 7/2014 pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție

Bibliografie:

- Albăstroiu, R.G., Dumitru(Duminică), R., *Noul Cod Civil- operă legislativă între mit și realitate*, în Studii și Cercetări Juridice Europene (Conferința Internațională a Doctoranzilor în Drept), Timișoara, 2012
- Albăstroiu, R.G., *Teză de doctorat*, Craiova, 2012
- Cabrillac, R., *Les codifications*, PUF, coll. Droit, éthique, société, Paris, 2002
- Dunand, J.Ph., Winiger, B., *Le Code civil français dans le droit européen*, Actes du colloque sur le bicentenaire du Cod civil français organise a Geneve les 26-28 fevrier 2004, Ed. Bruyillant, Bruxelles, 2005
- Dogaru, I., Dănișor, D. C., Dănișor, Gh., *Teoria generală a dreptului*, Editura C. H. Beck, București, 2006
- Djuvara, M., *Enciclopedia juridică – Teoria generală a dreptului; Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. All Beck, colecția Restitutio, București, 1999
- Gény, Fr., *Methode d'interprétation et sources en droit privé positif*, PUF, vol. I, Paris, 1919
- Gheorghiu, Liana-Gabriela, *Recursul în interesul legii – izvor de drept. Aplicarea deciziilor interpretative în timp*, Revista Curentul Juridic, nr.3-4, 2006
- Heuzé, V., *L'Europe désenchantée*, JCP, 2005
- Ilie, A.R., Cioclei, V., *L'impact du droit pénal européen sur le nouveau code pénal roumain*, în Approches franco-roumaines face au défi européen, Actes du Colloque anniversaire du Collège Juridique franco-roumain d'études européennes (coord. Elena Simina Tănăsescu), Editura Institutul European, București, 2012
- Lequette, Y., *Du Code civil européen à la révision de l'acquis communautaire: quelle légitimité pour l'Europe?*, în L'amorce d'un droit européen du contrat (La proposition de directive relative aux droits des consommateurs), sous la direction de Mazeaud, D., Schulze, R. Et Wicker, G., SLC, 2010
- Lupașcu, Dan, *Recursul în interesul legii în proiectele noilor Coduri de procedură*, în LESIJ nr XVI, vol. I/2009
- Neagu, I., *Drept procesual penal. Tratat*, Editura Global Lex, București, 2002
- Oppetit, B., *Essai sur la codification*, PUF, coll. "Droit, éthique, société", Paris, 1998
- Popa, N., *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1992
- <http://www.thejcl.com/pdfs/legrand.pdf>
- www.ccr.ro
- www.echr.coe.int
- www.scj.ro